

Het lezen van het werk van Rudolf Steiner

Lezen is een wonderbaarlijke menselijke vaardigheid. We kunnen uit een combinatie van tekens woorden vormen en uit een combinatie van woorden zinnen, die we begrijpen. Deze begrepen inhouden voegen we dan aan onze reeds bestaande begrippen toe, of we vinden een tegenpraak daarmee, of vinden helemaal geen samenhang.

Wanneer we de nieuwe inhoud in ons denkorganisme kunnen invoegen, zeggen we opgelucht: ja dat is duidelijk!

Vinden we echter geen samenhang, dan zeggen we: ik begrijp het niet. Een gezonde ziel zoekt dan verder, totdat de samenhang gevonden is en ze tot zichzelf kan zeggen: nu heb ik het begrepen! Het 'ongezonde verstand' roept bij het niet begrijpen echter al snel: dat klopt niet!

Bij het innerlijke beleven van een tegenstrijdigheid komt een gecompliceerd proces op gang, en de lezer moet zichzelf onderzoeken. Is het subjectieve antipathie, wordt er iets gezegd, wat onaangenaam is? Stoot het gezegde tegen de reeds gevormde meningen en oordelen? Of is het een objectieve antipathie? Wat moet je met de tegenstrijdigheid doen?

Het ongezonde verstand toetst zichzelf helemaal niet, het is impulsief en kijkt niet naar zichzelf, kijkt niet in de eigen ziel. Het 'roept' snel wat: ik heb een andere mening! Ik ben het daarmee niet eens! Dat klopt helemaal niet! Enzovoort.

Het kunnen opnemen of moeten afwijzen van de inhouden van de geesteswetenschap hangt in het begin sterk af van de geaardheid van de ziel, die ze altijd al had. Daarom kan men mensen die zich tegenover haar sterk weren, niet overtuigen. Je kunt niet eens weten hoe ze het in de diepte van de ziel werkelijk beleven. De anthroposofie kan uit oppervlakkige denk- en gevoelsgewoonten als onsympathiek afgewezen worden, terwijl in de diepte iets geheel anders leeft. De vrije houding ten opzichte van de geesteswetenschap moet dus absoluut gerespecteerd worden. Je kunt werkelijk alleen maar voor jezelf streven, om zo onbevangen mogelijk te lezen, en hoogstens aan anderen uit te leggen, wat er werkelijk staat. Of dit dan aangenomen of afgewezen wordt is een kwestie van vrijheid.

Nu gaan we er maar eens van uit, dat een mens zich welwillend tegenover de geesteswetenschap opstelt, dat hij de inhouden zonder ergernis in zich kan opnemen, dat hij over het algemeen kan begrijpen, wat aangeboden wordt.

Hoe moet een dergelijke mens lezen?

Eigenlijk zou al het vluchtige, snelle lezen vermeden moeten worden. Het is beter, maar *een* alinea te lezen en op de goede manier in zich op te nemen, dan een heel hoofdstuk of een hele voordracht snel door te lezen. Niet de begeerte om te *weten* zou de lezer moeten aansporen, maar het verlangen naar het vergroten van het inzicht, naar zowel de inhoud als ook de kracht en de vaardigheden, die kunnen worden ontwikkeld.

Eigenlijk is het hele werk van Rudolf Steiner zo gesproken en geschreven dat het levend kan worden, leven kan vatten, zoals in het voorjaar de bladeren aan de takken ontspruiten. Het kan echter ook hout blijven, waaruit niets nieuws voortkomt. Dan verstart het steeds verder, wordt materiaal om te citeren en wordt op deze manier aan het dogma uitgeleverd. Geen woord van de geesteswetenschap moet ooit dogma worden, want dat is haar zo vreemd als de dood aan het leven. Kiemen van de dood bestaan echter ook overal in de geesteswetenschap daar, waar alleen het verstand opneemt. Te veel leven kan er ook zijn: wanneer het verstand ten gunste van het gemoed terugtreedt. Het verstand *zelf* moet levend worden, dan wordt de hele opgenomen geesteswetenschap levend. Zij kan dan in de mensen verder groeien, uitgroeien, opbloeien, vruchten afwerpen, kiemen...

Dat is alleen te bereiken, wanneer men uit de vierde bron leert lezen. Dan neem je de woorden zuiver zoals ze daar staan, de samenhang zuiver zoals ze weergegeven is. Begrijp je het, dan laat je het begrip, in het gemoed, in de wil naar binnen gaan – en je erkent onmiddellijk: je hebt maar een heel klein deel begrepen. Je begrip kan groeien, zich vergroten, verdiepen, verruimen.

Begrijp je *niet*, dan is het verschil met het begrijpen toch slechts graduëel. Dan laat je het niet-begrijpen diep in je vloeien, en je erkent: het wordt tot vraag, en het antwoord wordt je gegeven, als je maar geduld hebt.

Het is als *ademen*: het lezen is uitademing, de verdieping is inademing... Het is als voeding: Het lezen is als het eten, de verdieping als vertering. Zo kun je de tekst leren *leven*; zoals in het fysieke lichaam de levensprocessen zich afspelen, zo zou je in gelijkenis daarmee de geesteswetenschap *zo* in je kunnen opnemen, dat zich levensprocessen afspelen. Dat zou de lezer van de geheimwetenschap zich zeer intensief moeten voorstellen en dan iedere keer bij het lezen weer moeten proberen om aan deze voorstelling bij het lezen te voldoen.

Zo zou de lezer zelf de regels moeten leren *verwarmen*, ze warm opnemen in plaats van lauw of zelfs koud. Ze kunnen alleen in warmte gedijen, en ziele-warmte is enthousiasme. De geestelijke inhoud, die als het ware als voeding opgenomen wordt, blijft niet alleen inhoud. Ze wordt omgevormd, omdat zij in wisselwerking treedt met datgene, wat als inzicht al aanwezig is. Dit proces komt overeen met de lichamelijke levensprocessen, met de *afscheiding*, bij deze geestrijke opname beter uitgedrukt door het woord *omzetting*. Dan dient de nieuw opgenomen inhoud echter tot verder *behoud* van het begripsorganisme, de nieuwe inhoud *moet* erbij komen als dit organisme in leven blijven wil, anders kwijnt het weg. Zo *groeit* het begripsorganisme, het blijft niet wat het is, het groeit. En het mooiste is de zevende levensgebeurtenis, die bij het juiste lezen van de geesteswetenschappelijke zinnen ook werkelijk werkt: het *voortbrengen*. De lezer, die op zo'n manier de ziel voedt, brengt iets nieuws tot stand. Men zal niet alleen maar herhalingen van dat wat hij gelezen heeft van hem horen, maar veranderde, verbrede inzichten, die dan natuurlijk nooit van de oorspronkelijke bron kunnen afwijken, want ze zijn daaruit voortgekomen.

Denker of ingewijde?

Er zijn veel mensen, die over Rudolf Steiner oordelen. Als je hier in Nederland zijn naam noemt, wordt er meestal gevraagd: Is dat niet die racist? Omdat de racismevraag zo ongeveer het enige thema is waarmee Rudolf Steiner in het openbaar genoemd werd en bekend is geworden, bestaat er een directe link met racisme. Ook werd eens tegen me gezegd: Ach, dat is die man met zijn drie vrouwen! Of: Die heeft toch die scholen opgericht waar de kinderen analfabeet blijven? Rudolf Steiner is eigenlijk een onbekende bij de gemiddelde mens, en men heeft alleen maar zulke kortzichtige, negatieve oordelen ter beschikking, waaruit overigens wel blijkt wat de openbare publieke opinie is. Uiteraard zijn er ook welwillende oordelen hier en daar, ook buiten de directe anthroposofische kring, maar de tendens is als boven beschreven.

Wanneer je met een onbevangen meebeleven voelt, hoe over Rudolf Steiner gedacht en hoe hij beleefd wordt, kom je in allerlei gevoelsnuances terecht.

Er zijn de snel gevelde oordelen, waarin men Rudolf Steiner als een 'volksverleider', een merkwaardige religiestichter, een huiveringwekkende mysticus, een sekteleider beleeft. 'Anthroposofen geloven in reïncarnatie', 'het zijn allemaal vegetariërs', 'ze lopen allemaal in lange rokken en sandalen rond' enzovoort.

Er zijn ook mensen, die zich in hun intellect ver boven dat 'Steiner gedoe' verheven voelen. Zij zijn de 'ware wetenschappers' en hebben deze fase, waarin men in de geest geloofde, al ver achter zich gelaten. Deze mensen spreken ook met geringschatting over Steiner, ze geloven geen enkel woord van hem. In de gebruikelijke wetenschappelijke literatuur vindt men (bijna) nooit een literatuurverwijzing naar Rudolf Steiner. Toen ik zelf in de academische wereld informeerde omdat ik een proefschrift over Habermas en Steiner wilde schrijven, kreeg ik te horen: 'wanneer je de naam Rudolf Steiner noemt, sluiten alle deuren van de academische wereld. Voor Rudolf Steiner moet men

zich schamen, hij geldt als dilettant en wordt niet serieus genomen.’

Dan zijn er nog vele mensen, die in een spirituele stroming staan, die niet anthroposofisch is. Tussen 1994 en 2001 heb ik voordrachten in New Age centra en spirituele cafés gehouden, steeds weer over het zuivere denken als noodzakelijke basis voor een spirituele ontwikkeling – wat voor een spirituele ontwikkeling dan ook. Het denken werd en wordt echter altijd ten gunste van het hart (of zelfs de buik) afgewezen. Rudolf Steiner wordt niet als een echte spirituele meester gezien. Het is allemaal veel te ingewikkeld en ‘hoofdwerk’. Dat moet immers juist overwonnen worden? Men meent hier ook al ver boven Rudolf Steiner uit gekomen te zijn. Ook het verbinden van de spiritualiteit met Christus wordt als een terugval gezien in die toch eindelijk heerlijk overwonnen religieuze traditie.

In de religieuze tradities zelf mag men al helemaal geen leerling van Steiner zijn.

En de anthroposofen? De volgelingen van Rudolf Steiner? – De vereniging is verdeeld. Er bestaan trouwe leerlingen, die het voorbeeld van Rudolf Steiner boven alles stellen. Daar loert het gevaar van de vereenzaming, omdat men van het gewone leven vervreemdt en niet de innerlijke ontwikkeling doorvoert, die een nieuwe manier van leven tot stand brengt. Een schema, een dode leraar, wordt intellectueel voorbeeld en doodt het leven in de leerlingen. Men waant zich in een vereniging van gestorven zielen.

Een tweede soort anthroposofen vindt men in diegenen, die door de enorme kennisomvang aangetrokken worden, maar die zelf daarmee alleen maar intellectueel kunnen omgaan. Voor deze mensen zijn sommige inhouden werkelijk ‘te gek voor woorden’, heeft Rudolf Steiner zich hier en daar echt ‘vergaloppeerd’. Een mens maakt wel eens fouten, zo ook die goede Rudolf Steiner. We hebben het intussen nog veel verder gebracht, onze wetenschappelijke inzichten en morele houdingen zouden dan de ontwikkeling van Rudolf Steiner overtreffen, men zou dan dus ook de anthroposofie naar deze nieuwe standaards moeten ‘verbeteren’. Van het christelijke in de anthroposofie zou men zich moeten bevrijden, bijvoorbeeld door de aanname dat Steiner de christelijke begrippen en beelden alleen heeft gebruikt om zijn geestesinzichten in *bekende* beelden te openbaren. Feitelijk zou er geen Christus bestaan,